

Hasteko... bi hitz

Aldizkarian nire lehen artikulua den aldetik, agur t'erdia irakurle zareten guztioi. Soziolinguistika Klusterrean lanean ari garen teknikari eta erakundeetako kideok Soziolinguistikazko ezagutzan aurrerapausoak ematea dugu helburu: gehiago ezagutu, gehiago jakin, gehiago ikertu, eta ezagutza hori modu eraginkorrean zabaltzen ahalegindu, aplikazioan ari direnei, hizkuntza plangintzen inplementazioan ari direnei zabaldu, ahal dela modu argi eta erabilgarri batean. Klusterrean lanean aritzeak ematen didan ikuspuntutik hona hemen nire hausnarketatxoa.

Noraino eragin daiteke? Noraino eragiten saiatzea da «zilegi»?

Pasa den maiatzaren 26an Gasteizen izan ginen HPSk eta SL Klusterrak elkarlanean antolaturiko «Euskararen transmisioa eta erabilera» jardunaldian. Euskararen transmisioaren inguruko bi ikerketa interesgarri ezagutu ahal izan genituen Ion Aizpuruaren eskutik (ikerketen emaitzak argitaratuta daude bi liburuotan: *Euskararen erabilera eta transmisioa. Olabide ikastolako ikasle ohien adibidea*, eta *Euskararen erabilera eta transmisioa. Santo Tomas Lizeoko ikasle ohien adibidea*. Eusko Jaurlaritza, Kultura Saila. 2005. Gasteiz). Jardunaldiko beste aurkezpen batean, Iñaki Arrutik Buruntzaldeko euskara teknikarien izenean eman zuen bailara horretan martxan jarri nahi duten egitasmo baten berri. Egitasmoak, besteak beste, «gurasoen arteko ohiko hizkuntzan eragin» nahi du, «familia-hizkuntzan» eragin nahi du.

► **Pablo Suberbiola** Soziolinguistika Klusterreko teknikaria da.

Eragitea erraza edo zaila izateaz aparte, «eragite» edo «laguntze» horretan ikertzea, aproba egitea, behatutakotik ikastea eta hobetuz joatea beharrezkoa izango da, baina... norbaitek galde dezake... zenbateraino da «zilegi»? Non hasten eta bukatzen da hizkuntza politika baten eremua? Gaiak ukitzen du, nire ustez, eremu «etiko» bat nolabait.

Horren harira, erabilgarria da hizkuntza planifikazioan «erakunde bidezko harremanak» eta «pertsonek arteko harremanak» bereiztea; Katalunian hainbat egilek erabiltzen duten «relacions institucionalitzades» (erakunde artekoa) eta «relacions individualitzades» (pertsonek artekoa) bereizketa, hain zuzen ere. Gobernu batek, udal batek... beti izango du eskurago erakunde bidezko harremanen bidea; eta normalean behintzat, pertsonen arteko harremanetan zeharka baino ezingo du eragin.

Esate baterako, errazagoa da (gizarte mailan «legitimitate arazo gutxiago sortzen du», nolabait) gobernu batek bere lurraldeko enpresa guztiak derigortzea, zergetarako bete behar duten «x» agiri bat euskaraz betetzera (relació institucionalitzada) behartzea, langileen arteko ahozko erabileran berak zuzenean eragiten saiatzea baino.

«Norberak hauta dezala nahi duena»...

Aipatu jardunaldi horretan bertan Joaquim Torres katalanar hitzaldia izan genuen eta berak ere aipatu zuen Katalunian «planteazina» litzatekeela gobernutik pertsonen arteko harremanetan (hizkuntza aldetik, gure kasuan) eragiten saiatzea, ziurrenik polemika sortuko litzatekeela prentsan gobernuak «norbanakoen askatasunean» eragin nahi duela edo antzerakoak esanez. Gurean, aldiz, horrelako asmo batek ez dut uste sozialki aurkako jarrera handirik izango lukeenik.

Norbanakoen esku dauden erabaki (linguistikoetan), konstituziora edo legeetara jotzen badugu, badirudi Espainiako Estatuak «berezko hizkuntza ofizialak» dituzten lurraldeetako biztanleen askatasunean, erabakian, ez dela sartzen: «*todos tienen el derecho a usarla...*» esanez. Ustez,

beraz, Estatua ez da sartzten pertsona arteko eremu horretan, hori norbanakoaren askatasun eremua da: «*nahi du zuna hautatu*», «*todos tienen el derecho...*», «*que gane el mejor!*». Bistan da, ordea, Espainiako Estatua (Frantziakoa zer esanik ez, elebakartasuna baizik ez baitu onartzen eta aldamikatzan) bete-betean sartzten dela «pertsonen arteko» harremanen eremuan; hasiera-hasieratik, bere lurraldeko pertsona guztiengan eta erabateko eraginarekin: «gaztelania jakin behar duzu» eta kitto.

Abiapuntu honek baldintzatzen du herritar guztien hizkuntzen ezagutza; denok dakigu gaztelania... eta gainera, badakigu inguruko guztiek ere badakitela! Azken hau erabat lotuta dago «erabiltzeko askatasuna» edukitzearekin... eta horretatik urrun gaude euskararen kasuan.

Ezagutzaren aldetik azken 25 urteotan asko aurreratu da. Gehiago aurrera zitekeen, eta gutxiago ere bai. Aurreratutakoa asko da, eta horrek kezka berriak ere sortzen ditu, besteak beste, «zenbat» aurreratu denarekin batera «nola» aurreratu den ere garrantzitsua delako (hau da, ez bakarrik «zenbat» hiztun gehiago dituen euskarak... «nolakoak» ere funtsezkoa da). Baina aurrerapen horien harira... noizko bi hizkuntzak jakitea beharrezko gurean? Badago gaur egun EAEn politikoki neurri hori hartzeko moduko euskararen aldeko gehiengorik?

Azken asteotan, esate baterako, Txillardegik idatzi ditu artikulu pare bat horren inguruan (www.erabili.com/zer_berri/muinetik/1118241603). Galizian orain 22 urte da derrigorrezkoa bi hizkuntzak jakitea, eta Katalunian orain proposatuko omen dute *Estatut* berrian. Era horretako erabaki batek onarpen sozial zabala eskatzen du, eta kontuan hartu behar dugu ezagutza maila askoz altuagoa dela EAEn euskaraz baino Galizian eta Katalunian beren hizkuntzetan, horrek erabat errazten baitu horrelako neurri bat hartzea.

EAEn ere horrelako neurri batek ate berriak irekiko lizkioke euskarari. Edo hobe esanda, orain dituen lotura eta muga batzuk kendu, gehiago zabaltzen utzi, hedatzeko aukera eman. Eta politikoki «*aukera historiko baten aurrean*» gure herri honetan ia astero egoten omen garen

arren, egia da, hizkuntza mailan, jauzi hori eman daitekeela orain egoera politikoa aldatzeko ematen bada, eta hori aldatzen ez den bitartean euskara beti izango dela (batzuen) hautazko, eta sozialki hedatzeko muga nabarmenak izango dituela.

Eskatzeko... eman egin behar!

Herritar guztiek euskara eta gaztelania jakin beharra mailaka har daitekeen neurri bat da, eta bistan da erabaki horiek, besteak beste, Hezkuntzari ere eragingo liokeela (ereduak berformulatu beharraren inguruko eztabaida ere nahiko piztuta ibili da azkenaldian). Dena den, 25 urteotan Hezkuntzak adinako aldaketak ez ditu inongo sektorek egin hizkuntzari dagokionean, eta gizarte mailan hezkuntzak ezin du ere «uharte bat» izan. Gizartean aldatu nahi diren gaitan hezkuntza «aurretik» joatea komeni da, baina, neurri batetik aurrera, «urrunegi» joanda, ez dira gauzak azkarrago aldatzen seguruenik.

Zentzu horretan, herritar guztientzat derrigortasuna ezartzeak lehenik eta behin Administrazioa bera behartuko luke aldatzera... agindua ezartzeko norberak ere egon behar duelako prest berari tokatzen zaion mailan erantzuteko, ala ez? Katalanen kasura bueltatuz, Txillardegik gogorarazten digu honako hau ere jasoko duela *Estatut* berriak:

Els diutadans tenen el dret d'opció lingüística. En les relacions amb les institucions, organitzacions i administracions públiques, tothom té dret a Catalunya a ésser atés oralment i per escrit en la llengua oficial escollida. Aquest dret obliga totes les institucions, organitzacions i administracions públiques.

Herritarrek libreki hautatu ahal izateko, administrazioak bere burua behartzen du erantzuteko gai izatera. Herritarrei, enpresei edo dena delakoei aldatetaren bat eskatu nahi dien administrazio edo gobernu batek lehenik eta behin berak izan behar du gai eskatutakoa betetzeko, eta horretan esango nuke EAeko administrazioa nahiko urrun

dagoela bere baitan «hauta ezazu nahi duzuna» esan ahal izatetik (alegia, bere pertsonalgoaren gehiengo handi bategen euskara ahoz eta idatziz menperatetik). Noski, gaur egungo egoeran, sozialki ezar daitekeen derrigortasuneko edozein arau, administrazioak berak euskaraz funtzionatzeko gaitasun oraindik mugatua izanik, sinesgarritasunik gabe abiatzen da, eta lege bihurtuta ere, seguruena ez luke eragin handirik izango... nork «betearaziko» luke?

Aurtengo martxoaren 16an eta 17an Oñatin izan ginen «Hizkuntza normalizazioa merkataritzan eta zerbitzugintzan» izeneko jardunaldietan. Bertan, merkataritzan eta lan munduan euskara gehiago erabiltzeko dauden aukerak eta garatu diren esperientziak azaltzeko hitzaldien artean, Iñaki Agirreazkuenaga zuzenbide katedradunak oso errepaso adierazgarria eta garbia eskaini zigun gaiari buruz: legearen ikuspegitik, gaur egun Eusko Jaurlaritzak indarrean duen legediaren arabera ez legoke inolako arazorik hala nahi duten merkataritza enpresek erabiltzeko euskaraz funtzionatzeko. Ez hori bakarrik, indarrean den legea ez dute betetzen komertzio eta enpresa gehienek (errotuluak, esaterako, denek beharko lituzkete gutxienez elebrietan). Baina Agirreazkuenagak adierazi bezala (espero dut bere azalpenak ongi ulertu izana) sinesgarritasun eta legitimitate arazo bat bada kontu honetan: nola joango zaio gobernuko ordezkari bat enpresa bati eskatzera herritarrei euskaraz eta gaztelaniaz arreta egiteko gai izan behar duela, administrazioa bera, horretarako askoz bitarteko gehiagorekin, hori lortzetik oraindik nahiko urrun baldin bada?

Horrek guztiak gogora ekartzen digu hizkuntza politikan, eta gizarte mailako aldaketak bultzatu nahi direnean oro har, legeak badutela beren eragina, batez ere debekatze edo jokoera bat mozteko denean. Baina zerbait sustatu nahi denean, jendearen onarpena edo laguntza eskatzen duen zerbait positiboki aldatu, legeak modu isolatuan ezer gutxi alda dezakete, ez badute atzetik gutxieneko sinesgarritasuna emango dien praxi sozialik eta ez bada indartzen aldaketaren aldeko gutxieneko giro bat.¶